

N:o 21.

Ank. till Riksd. kansli den 28 april 1896, kl. 2 e. m.

*Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5
angående herr P. Waldenströms motion i fråga om
alkoholismens betraktande såsom en sjukdom m. m.*

Till utskottet har blifvit öfverlemnad en motion af herr *P. Waldenström* med följande yrkande: att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa, det ville Kongl. Maj:t utreda i hvad mån alkoholism kan betraktas såsom en sjukdom, samt hvad som i sådant fall kan och bör från statens sida göras för att bereda alkoholister nödig sjukvård.

Såsom motiv för motionen anföres, att dryckenskapen icke blott är en last utan en sjukdom, som bör behandlas såsom sådan, och att staten har så mycket större skyldighet att bereda alkoholister tillfälle till sjukvård, som det allmänna har stora inkomster af handeln med de drycker, som utgöra källan till sjukdomen.

Redan vid 1889 års riksdag afgafs i detta ämne i Andra Kammaren af herr *E. Wretling* en motion, hvori han begärde, att Riksdagen skulle ställa ett anslag af 100,000 kronor till regeringens förfogande för att i mån af behof anordna eller understödja enskilda asyler, hvilka hafva till syfte drinkares återupprättelse till normal kropps- och själsbeskaffenhet. Statsutskottet uttalade i sitt utlåtande angående motionen sina sympatier för asyler för drinkare, men ansåg ej lämpligt, att staten sjelf ombesörjde anordnandet af dylika, hvarför utskottet tillstyrkte Riksdagen att på extra

stat för år 1890 anvisa och ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 25,000 kronor att på de vilkor, Kongl. Maj:t egde att bestämma, användas till understöd åt enskilda, för drinkares kurativa behandling upprättade asyler.

Utskottets hemställan bifölls af Första Kammaren med den ändring, att det ifrågavarande anslaget anvisades att på de vilkor, Kongl. Maj:t egde att bestämma, användas dels till understöd åt enskilda, för drinkares kurativa behandling upprättade asyler, dels till utgifning och spridning af nykterhetsskrifter. Andra Kammaren deremot biföll en vid statsutskottets betänkande fogad reservation af herr L. O. Larsson af innehåll, att Riksdagen skulle på extra stat för år 1890 anvisa och ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 25,000 kronor att på sätt, Kongl. Maj:t pröfvade lämpligast, användas för nykterhetens befrämjande. Riksdagens skrivelse blef författad i öfverensstämmelse med Andra Kammarens beslut.

Skälet dertill var, att man, i likhet med den ofvannämnda reservanten, ansåg olämpligt att anslå medel till enskilda asyler, som ej funnes. Men af frågans behandling framgick, att man erkände nyttan af alkoholisters behandling i asyler, och att man var villig att lemna understöd åt sådana, om de på frivillig väg upprättades.

Fyra år efteråt, eller år 1893, fick Riksdagen tillfälle att i handling visa sin offervillighet för saken. Till nämnda års Riksdag inkommo herrar S. J. Boëthius och K. E. Holmgren med en motion, hvari begärdes ett understöd för år 1894 af 2,000 kr. till ett räddningshem för drinkare vid Sans-Souci invid Upsala, hvilket hem var upprättadt på enskild väg tvenne år förut.

Statsutskottet, som tillstyrkte anslaget, yttrade i sitt betänkande: »Då räddningshemmet vid Sans-Souci, att döma af motionärernas redogörelse för dess organisation och verksamhet, synes vara att hänföra till sådana asyler, till förmån för hvilka utskottet år 1889 uttalade sig och med afseende å hvilka jemväl Riksdagen i dess helhet stälde sig ganska gynsam, samt det nu endast är fråga om ett jemförelsevis obetydligt statsbidrag för att sätta hemmet i tillfälle att, under fortsatt verksamhet efter hufvudsakligen enahanda måttstock som hittills, samla större erfarenhet att lägga till grund för en blifvande utvidgning, har utskottet ansett sig böra biträda motionärernas förslag, sådant detsamma nu föreligger.»

Statsutskottets förslag bifölls af begge kamrarne, och Riksdagen har sedan hvarje år beviljat 2,000 kr. till den nämnda anstalten.

Utskottet vill i förbigående nämna, att asyler för alkoholister finnas

upprättade i flere andra länder, såsom England, Frankrike, Tyskland, Schweiz, Förenta Staterna och Norge.

Utskottet anser ej nödigt att redogöra för de skäl, som visa, att alkoholister i allmänhet böra behandlas å sjukvårdsanstalter. Såsom känt är, intagas och vårdas en del alkoholister på de offentliga sjukhusen och hospitalen. Enligt statistiken för år 1893 intogos samma år å de förra 664 personer för »Alcoholismus chronicus, Delirium tremens» och å de senare 63 st. för sinnessjukdomar, uppkomna genom missbruk af spritdrycker (Bidrag till Sveriges officiella statistik för år 1893. Helso- och sjukvården I. tab. 13 sid. XXVI: 120 och II. tab. 6 sid. 13). Men alla dessa patienter äro endast sådana, som genom nämnda missbruk lida af svårare sjukliga förändringar i vissa organer af kroppen. Flertalet af dem, som lida af alkoholism och vilja begagna sig af kurativa medel häremot, kan icke vinna inträde å de offentliga sjukhusen och hospitalen.

Så vidt utskottet har sig bekant, finnes i vårt land icke någon annan enskild sjukvårdsanstalt för alkoholister än den vid Sans-Souci. Angående denna anstalt är utskottet i tillfälle lemna följande upplysningar.

I första provinsialläkarens i Upsala län årsberättelse till medicinalstyrelsen för år 1894 finnes införd en redogörelse för samma år angående räddningshemmet Sans-Souci. Af densamma inhemtas, att å hemmet, som står under en styrelse, tillsatt af Upsala läns nykterhetsförbund, vårdats 7 personer, af hvilka 4 voro under året nyintagna. Vid årets slut qvarlägo 3. Af de utgångna ansågos 3 vara friska eller förbättrade samt 1 oförbättrad. Sedan hemmet den 14 november 1891 började sin verksamhet, hafva der vårdats 21 personer, af hvilka 18 utgått och 3 äro qvar. Af dessa 18 äro 11 friska eller förbättrade, 3 oförbättrade (af hvilka 2 efter någon tid afidit), 2 återfallna (den ene efter 13, den andre efter 6 månader); om 1 har hemmet ingen kännedom, när han afrest till Amerika; 1 har afbrutit kuren.

Genom bref af den 28 sistlidne februari från hemmets föreståndare herr C. Schwalbe har utskottet vidare inhemtat, att under loppet af år 1895 ingingo förfrågningar angående vård å hemmet för 25 patienter, som under längre eller kortare tid ansågos behöfva behandling för alkoholism. Af dessa vårdades samma år å hemmet 7 patienter (dessutom 3, qvarvarande från 1894). Under år 1896 till brefvets datum hade ingått förfrågningar angående 10 patienter*. För 7 patienter hade inträde genast blifvit ifråga-

* Enligt bref af den 12 april från hemmets läkare herr doktor T. Brunnberg hade anmälningar eller förfrågningar ytterligare ingått om plats för 8 patienter.

satt, men plats fans endast för en patient samt för 2—3 om några månader. Högst 6 patienter kunde samtidigt vårdas på hemmet.

Sammanställer man sistnämnda uppgift om utrymmet å Sans-Souci med de i förste provinsialläkarens i Upsala län årsberättelse för år 1894 lemnade upplysningar angående hemmet, synes man kunna antaga, att inemot 1 år åtgår i medeltal för en kur på stället. Utskottet ville derjemte nämna, att hemmet Sans-Souci står under tillsyn af Konungens befallningshafvande i Upsala län och vederbörlig läkare, samt att den för hemmets räkning förvärfvade lägenhetens areal lär vara sådan, att den tillåter en utvidgad verksamhet. Enligt hvad utskottet äfven förnummit, är dagafgiften för patienter 2 kronor pr dag. Deraf följer måhända, att, om anstaltens ekonomi tillåte att afgiften nedsattes, skulle ett vida större antal än hittills söka inträde.

Huru otillräcklig denna anstalt är i sin nuvarande omfattning för att uppfylla behovet af sjukvård för sådana, som vilja och kunna begagna densamma, ådagalägga ofvan gjorda meddelanden. Och än mer finner man detta vid tanken på det stora antal alkoholister, som ej kunna söka behandling, derest ej kostnaden blifver billigare än å nämnda anstalt. Frågan är särskildt behjertansvärd från den synpunkten, att det är ett af läkarne erkänt förhållande, att alkoholism ej alltid är en, blott genom egen skuld, ådragen sjukdom, utan understundom grundar sig på nedärfda anlag eller hvad man kallar medfödd sjuklig disposition.

Utskottet, som icke kan dela motionärens åsigt angående lämpligheten och behovet att hos Kongl. Maj:t begära utredning, i hvad mån alkoholismen kan betraktas som en sjukdom, anser för närvarande tillräckligt att föreslå en utredning angående lämpligheten att bereda tillfälle till sjukvård för alkoholister i vidsträcktare mån än hittills, så att en större praktisk erfarenhet må förvärfvas än den, som anstalten vid Sans-Souci i sitt nuvarande omfång kan lemna, till ledning för bedömandet af de åtgärder, som möjligen ytterligare i framtiden böra vidtagas. Utskottet anser för öfrigt, i likhet med statsutskottet och Riksdagen 1889, att asylor för alkoholister ej böra upprättas af staten sjelf, men å andra sidan, att sådana, upprättade af enskilda personer eller nykterhetsföreningar, ej gerna kunna vidmagthållas utan biträde af det allmänna.

Utskottet får därför med anledning af den i ämnet väckta motionen hemställa,

att Andra Kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen genom skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t ville låta utreda, om och huru genom statens åtgörande eller medverkan tillfälle till sjukvård må kunna beredas alkoholister i vidsträcktare mån än hittills å enskilda anstalter, för att derefter till Riksdagen inkomma med sådant förslag, som utredningen kan föranleda.

Stockholm den 28 april 1896.

Å utskottets vägnar:

P. WALDENSTRÖM.

R e s e r v a t i o n

af herr *Waldenström*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hafva följande lydelse:

Till utskottet har blifvit öfverlemnad — — — — Förenta Staterna och Norge (lika med utskottet).

Hvad nu angår den frågan, om *alkoholism* är en sjukdom eller icke. måste först enligt utskottets mening tillses, hvad med alkoholism förstås, I sin verldsberömda bok om *Alcoholismus chronicus* säger framlidne generaldirektör M. Huss:

»Med denna benämning betecknas sammanfattningen af de sjukdoms-yttringar från nervsystemet, såväl dess psykiska som motoriska och sensitiva sfärer, hvilka, fortgående under kronisk form, ej stå i något direkt eller hufvudsakligt sammanhang med några, hvarken under lifstiden bestämbara eller efter döden för det obehåpnade ögat upptäckliga, förändringar i sammansättningen af nervsystemets vare sig centrala eller periferiska delar, och hvilka förekomma hos sådana, som längre tid, ihållande och i öfvermått njutit alkoholhaltiga drycker.»

Den frågan, om *Alcoholismus chronicus* är att anse såsom en sjukdom, torde alltså icke behöfva diskuteras, så mycket mindre som våra allmänna

sjukvårdsinrättningar mottaga till sjukvård patienter, som lida deraf. Enligt statistiken för år 1893 var antalet af patienter, som intogos på lasaretten för »Alcoholismus chronicus, Delirium tremens» icke mindre än 608 män, 56 kvinnor. (Bidrag till Sveriges officiella statistik. Helso- och sjukvården I. Medicinalstyrelsens berättelse för år 1893 tab. 13 sid. XXVI: 120).

Att missbruk af spritdrycker stundom vållar *sinnestrubning*, är också ett allmänt bekant faktum, och för sådana fall beredes sjukvård vid våra hospital. Enligt de statistiska tabellerna intogos vid hospitalen i riket under år 1893 för sådan sinnessjukdom 56 män, 7 kvinnor. (Bidrag till Sveriges officiella statistik. Helso- och sjukvården II. Öfverstyrelsens öfver hospitalen underdåniga berättelse för år 1893. Tab. 6, sid. 13).

Om dessa båda grupper kan alltså här icke blifva tal. Men med *alcoholism* menas ock ofta *ett dryckenskapsbegär, som den dermed behäftade trots alla föresatser och ansträngningar icke kan motstå*. Angående denna form af alkoholism hänvisar utskottet till den bilaga, som är fogad till detta betänkande, äfvensom de yttranden af professorerna Henschen och Kjellberg, som äro anförda i herr Boëthii motion år 1893.

Huru en person i sådant tillstånd bör bedömas, torde ännu icke vara en afgjord sak. Som bekant, straffas han under närvarande förhållanden med »böter för fylleri», när han faller för sitt olyckliga begär på ett förgelseväckande sätt. Och om han blir alldeles förfallen, kan han dömas till allmänt arbete. Emellertid börja allt flere och flere röster att höja sig, som fråga, om detta är rätt, och om icke den arme drinkaren, som kommit i ett sådant tillstånd, snarare bör behandlas såsom *sjuk* än såsom *brottslig*, äfven om han — hvilket dock, såsom bilagan visar, icke alltid är fallet — genom eget förvållande bragt sig deri.

Denna åskådning har ock tagit sig uttryck i den mängd asyler för drinkare, som i olika länder upprättats. Äfven i vårt land har på enskildt initiativ en sådan anstalt kommit till stånd i hemmet »Sans Souci» vid Upsala, hvilket hem sedan några år åtnjuter understöd af statsmedel.

Angående verksamheten vid denna anstalt meddelar provinsialläkaren i Upsala i sin berättelse till medicinalstyrelsen för 1894 (den senast tryckta) följande uppgifter:

»Å hemmet, som står under en styrelse, tillsatt af Upsala läns nykterhetsförbund, hafva under nämnda år vårdats 7 personer, af hvilka 4 voro under året nyintagna. Vid årets slut qvarlägo 3. Af de utgångna ansågos 3 vara friska eller förbättrade samt 1 oförbättrad. Sedan hemmet den 14

november 1891 började sin verksamhet, hafva der vårdats 21 personer, af hvilka 18 utgått och 3 äro qvar. Af dessa 18 äro 11 friska eller förbättrade, 3 oförbättrade (af hvilka 2 efter någon tid affidit), 2 återfallna (den ene efter 13, den andre efter 6 månader); om 1 har hemmet ingen kännedom enär han afrest till Amerika; 1 har afbrutit kuren.»

Till yttermera visso har utskottets ordförande vänt sig i skrifvelse till herr stadsläkaren T. Brunnberg i Upsala, som tjenstgjort såsom läkare vid hemmet »Sans Souci» under alla de år, det varit i verksamhet, och han har lemnat det högst behjertansvärda svar, som finnes bifogadt till detta utlåtande.

Å andra sidan läser det väl emellertid icke kunna förnekas, att det måste vara förenadt med mycket stora svårigheter att afgöra, när och under hvilka förhållanden dryckenskapen bör betraktas och behandlas såsom en last och ett brott, eller när den bör anses och behandlas såsom en sjukdom. Att göra alla supare till sjuklingar kan omöjligen vara rätt. Utskottet har sig ock bekant, att frågan för närvarande inom läkarekretsar såväl i som utom vårt land är föremål för liflig uppmärksamhet och diskussion. Och det kan därför icke annat än dela motionärens mening, att Kongl. Maj:t bör låta det vara sig angeläget att åstadkomma en, så långt möjligt är, tillfyllestgörande utredning genom sakkunnige män. På grundvalen af de erfarenheter, som blifvit gjorda vid anstalter och inom läkarekretsar såväl i Sverige som i andra länder, torde man ock kunna komma ganska långt i detta afseende. Och får utskottet därför med anledning af motionen hemställa,

att Andra Kammaren må besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, det täcktes Kongl. Maj:t låta genom sakkunnige män på grundvalen af de erfarenheter, som dels inom Sverige dels i andra länder vunnits, utreda, i hvad mån personer, som lida af ett oemotståndligt dryckenskapsbegär, kunna och böra anses såsom sjuklingar, samt med anledning af de resultat, som en sådan utredning kan leda till, föreslå för Riksdagen de åtgärder, som böra från statens sida vidtagas för att bereda alkoholisterna af nu nämnda slag lämplig sjukvård.

*Bilaga till herr Waldenströms reservation.**Herr Lektor P. Waldenström, Stockholm.*

Till svar å Eder skrifvelse den 11 dennes anhåller jag få i korthet meddela följande.

Med begreppet alkoholism förstå vi läkare en sammanfattning af alla de fysiska och psykiska rubbningar i organismen, som uppkomma genom missbruk af spirituosa. Vi betrakta under alla förhållanden alkoholismen som en sjukdom sui generis, vare sig den uppträder under akut eller kronisk form och oafsedt hvilka etiologiska moment ligga till grund för densamma, antingen den träffar en fullt normal person eller etablerar sig hos en individ med en viss sjuklig *prædisposition* eller med ärftliga anlag för sjukdomen från närmare eller aflägsnare slägtled.

Vanligen betraktas ju alkoholismen uteslutande som en följd af spirituösamissbruk, och utan vidare bryter man stafven öfver dylika patienter, såsom själföfvällande till sin sjukdom och dess följder. Men analyseras de olika fallen, finner man ofta, och kanske oftast, att äfven det ofvannämnda momentet, den ärftliga prædispositionen, måste tagas med i beräkningen såsom en bidragande eller framkallande sjukdomsanledning. Detta etiologiska moment är ju, som vi veta, en vigtig patogenetisk faktor i alla sjukdomar och får aldrig lemnas ur sigte, der det gäller att bedöma en sjukdoms uppkomst och utveckling. Ett exempel härpå är den form af alkoholism, som vi kalla Dipsomani. Dipsomanen eller periodsuparen lider af en verklig psychos, oftast ärfd från närmare eller aflägsnare slägtled. Han vill ej falla, han gör de mest aktningvärda försök att motstå den dominerande åtrån efter spritdrycker såsom det enda medlet, som förmår släcka den olidliga törsten och skingra den tryckande ängslan, som ansätter honom vid vissa tider, men dukar dock slutligen under och faller till sin stora sorg för frestelsen. Ej är här spritbegäret någon last, och ej är en dylik olycklig varelse fullt tillräknelig för sitt handlingssätt. Den mentala ompröfningen är upphäfd, och hjernan eger ej förmåga att kontrollera vare sig tankar eller handlingar. Han står på gränsen till sinnessjukdom. Dylika patienter äro ganska allmänt

förekommande. Härmed vill jag nu icke hafva sagt, att alla de olika former, hvarunder alkoholismen uppträder, äro beroende af en dylik ärftlig belastning eller en medfödd sjuklig disposition, men jag vill framhålla, att dylika degenererade varelser ej få kallas lastbare supare, och att de, på grund af hvad jag nämnt, måste anses mindre tillräkneliga, i synnerhet i jemförelse med andra supare, som ej hafva ärft denna obetvingliga impulsiva drift, som vi finna hos dipsomanerna. Den enda möjliga räddningen för dylika svåra fall är isolering under en längre tid, ju längre desto bättre, i lämplig anstalt, afsedd för dylikt ändamål. Endast på sådant sätt kunna de periodiska anfallen småningom försvinna, och hjernan skonas från de eljest allt oftare påkommande skakningar, som sjukdomen har med sig. Mången patient af denna typ har utskrifvits från asylerna fullt återställd till kropp och sinne. Och lika väl som staten offrar flere millioner kronor på asyl för obotligt sinnessjuka, lika väl synas mig dessa dipsomaner vara förtjente af skydd och hjälp från statens sida, då de så kunna återföras igen till samhället och familjen med återvunna själs- och kroppskrafter.

Den läkarevård, som egnas våra patienter, är naturligen lämpad efter hvars och ens sjukdomstillstånd: arbete, flitig rörelse i det fria, god och kraftig kost jemte bad och medicin, der sådan är indicerad. I lämpliga fall använder jag den hypnotiska suggestionen, som jag funnit vara ett godt hjälpmedel i månget fall. Enligt min erfarenhet verkar denna metod särdeles lugnande och stärkande på hjerna och nervsystem. Den kan betvinga, i månget fall, patientens sjukliga törst och dermed sammanhängande längtan och åtrå efter spritdrycker, som förr utgjorde det enda hjälpmedlet vid de återkommande perioderna. Den är och förblir, denna metod, ett värdefullt hjälpmedel vid behandling af alkoholister.

I eder skrifvelse frågar ni mig, herr lektor, om de 11 såsom »friska och förbättrade» utskrifna varit sådana, att de kunnat motstå rusdryckernas frestelse. Derpå kan jag svara Er med ja. Blott en har återfallit. 2 af dessa 11 äro döda i mellankommande sjukdomar. De öfrige äro fortfarande fullt friska, arbetsföra och fria från sitt rusdrycksbegär. Jag kan för öfrigt upplysa Eder, att af de 28, som vårdats i vårt hem »Sans Souci» under de 5 år, som hemmet haft sin verksamhet, 24 utgått, deraf 13 såsom friska eller förbättrade och fortfarande fria från sitt rusdrycksbegär. 4 äro qvarliggande på hemmet. Tillsammans hafva 65 anmälningar eller förfrågningar inkommit, och deraf i år redan 18. Vi kunna ju sålunda våga hoppas, att vår anstalt vunnit förtroende; skada blott, att utrymmet är så ringa och våra resurser äro så små. Vi hoppas dock, att vårt exempel skall verka uppmuntrande,

så att flere anstalter för alkoholisters behandling så småningom skola komma i gång. Bäst dock, att staten ej tager hand om saken helt och hållet. Min tanke är, att de enskilda nykterhetssällskapen bäst ordna om dylika inrättningar, då det visat sig, att det personliga intresset för nykterhetsaken är ett viktigt och kanske det viktigaste inlägget vid ett rätt och effektivt handhavande af dessa räddningshem.

Förlåt nu min långrandiga redogörelse. Mycket vore att tillägga, men det sagda må vara nog och kanske mer än nog. Ni sjelf, herr lektor, är ju så inne i dessa frågor, och hoppas vi alla, som äro intresserade för saken, att ni för den fram till det mål, som är gagneligast.

Vill staten blott räcka en hjälpsam hand, der det behöfves, torde nog dessa stackars sjuklingar få det drägligare och bättre, än de hittills haft det.

Med sann högaktning

Upsala den 12 april 1896.

Tyko Brunnberg.